

Till

Fullmäktige, nämnder och
styrelser

Stockholms stads regler om arvoden m.m. för kommunala förtroendeuppdrag

Anmälan om uppräknings

Enligt reglerna om ersättning för kommunala förtroendeuppdrag, antagna av kommunfullmäktige den 6 april 1992 (utl. 1992:54) ska vissa arvoden ändras per den 1 januari varje år med samma procenttal som prisbasbeloppet. Beräkningen ska verkställas av stadsledningskontoret, juridiska avdelningen, KF/KS kansli, och anmälas i kommunstyrelsen.

Regeringen har fastställt prisbasbeloppet för år 2015 till 44 500 kronor. Motsvarande belopp för år 2014 är 44 400 kronor. Med utgångspunkt i dessa belopp justeras berörda ersättningar. Årsarvodena avrundas till närmaste jämnt hundratal kronor. De nya beloppen framgår av *bilaga* till denna skrivelse och ska gälla från och med den 1 januari 2015.

Stockholm den 18 november 2014

Ulrika Gunnarsson
Stadssekreterare

Stockholms stads regler om arvoden m.m. för kommunala förtroendeuppdrag

Stockholms stads regler om arvoden m.m. för kommunala förtroendeuppdrag gäller endast för förtroendevalda enligt kommunallagens (KL) mening. Enligt 4 kap. 1 § KL avser förtroendevalda ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder, fullmäktigeberedningar samt revisorer. Ledamöter och ersättare i pensionärsråd, råd för funktionshinderfrågor och Skönhetsrådet som representerar organisationer och institutioner omfattas inte av de här bestämmelserna.

1. Dagarvoden

Dagarvoden utges till kommunalt förtroendevalda vid uppdrag för stadens räkning och vissa resor i samband med uppdrag. Uppdragen kan till exempel vara förrättningar, inspektioner (myndighetsutövning) eller deltagande i konferenser, utbildningar och studiedagar. Dagarvodet är 980 kronor, om uppdraget varar i minst 8 timmar av tiden mellan kl. 06.00 och 24.00 och 580 kronor om uppdraget varar mer än 3 men mindre än 8 timmar. De uppdrag som pågår mindre än 3 timmar ersätts med sammanträdesarvode vilket motsvarar 520 kronor. Dagarvoden utbetalas av den nämnd som har beslutat om uppdraget.

2. Särskilda arvoden till hel- och deltidsarvoderade förtroendevalda

Borgarråd

Arvodet till borgarråd motsvarar 80 % av statsrådsarvodet. Om ett borgarråd har tjänstgjort mer än fyra år motsvarar arvodet 90 % av statsrådsarvodet.

Det borgarråd som är ordförande i borgarrådsberedningen erhåller ett arvode som med 10 % överstiger högsta arvodet för övriga borgarråd.

Borgarråden får inte arvode för andra uppdrag hos staden eller dess organ. De fullständiga reglerna återfinns i utl. 1990:105 med ändring i utl. 1996:286.

Ordförande, 1:e vice ordförande, 2:e vice ordförande i kommunfullmäktige

Arvode till kommunfullmäktiges ordförande utges med helt arvode, dvs. med 65 % av arvode till borgarråd som tjänstgjort mer än fyra år.

Arvode till kommunfullmäktiges vice ordförande är 50 % av helt arvode.

Sammanträdesarvoden ska utges för ordförande och vice ordförande på samma sätt som gäller för övriga särskilda förtroendevalda. Bestämmelserna för fullmäktiges presidium framgår av utl. 2005:189.

Ordförande och vice ordförande i överförmyndarnämnden

Enligt beslut i kommunfullmäktige den 29 september 2014 avskaffas överförmyndarnämndens ordförandes och vice ordförandes dagliga mottagning för allmänheten (utl. 2014:90) per den 1 januari 2015. Kommunstyrelsen har fått i uppdrag att se över överförmyndarnämndens arvoden och beslut om nytt arvode beräknas gälla från den 1 januari 2015.

Övriga förtroendevalda

Hel- och deltidsarvoderad förtroendevald med särskilda uppgifter uppbär ersättning med 65 % av arvodet för borgarråd som tjänstgjort mer än fyra år. Arvudet medför inga begränsningar av arvoden för andra uppdrag hos staden eller dess organ.

3. Stadsdelsnämnderna

I tabellen angivna arvoden till ordförande och vice ordförande inrymmer också deras ledamotsarvoden. Till ordförande i stadsdelsnämnd utges därmed från den 1 januari 2015 ett belopp om $161\,400 / 12 = 13\,450$ kronor per månad och till vice ordförande $80\,600 / 12 = 6\,717$ kronor per månad. Härutöver utges sammanträdesarvode.

4. Tillämpningsregler**A. Årsarvoden och sammanträdesarvoden**

1. I tabellen angivna årsarvoden för ordförande och vice ordförande inkluderar också deras arvoden i egenskap av ledamöter.
2. Sammanträdesarvode (oberoende av sammanträdetets längd) utges med i förteckningen angivet belopp per bevisat sammanträde med i förteckningen upptagna organ. När-

varande ersättare har samma rätt till ersättning som ordinarie ledamot. Kommunstyrelsen beslutar om vilka nya kommunala organ som ska berättiga till sammanträdesarvode.

3. Högst två sammanträdesarvoden per dag får utges till en förtroendevald för flera sammanträden med en och samma nämnd och/eller dess underställda organ.
4. Sammanträdesarvode och resekostnadsersättning utges endast vid sammanträde eller förrättning där protokoll eller likvärdiga anteckningar förts.

B. Kommunfullmäktige

Om ledamot vid någon del av sammanträdet ersätts av en eller flera ersättare får ledamoten och ersättarna vardera halvt arvode, d.v.s. 490 kronor.

Ersättare som gått in för två ledamöter får helt arvode.

Ersättare kan aldrig få mer än helt arvode.

Ledamot eller ersättare som deltar i kommunfullmäktiges sammanträde får ersättning för hemresa med taxi eller eget motorfordon efter sammanträdet slut. Detta gäller enligt utl. 1983:372 endast då sammanträdet avslutas sent på kvällen, efter kl. 22.00.

I mån av plats kan fullmäktiges ledamöter och ersättare parkera på gården till Hantverkargatan 3 i samband med sammanträdena. Parkeringsbiljett finns att hämta i receptionen vid ingången Ragnar Östbergs plan 1.

C. Revisorer

1. För sammanträdesarvoden och ersättning för förlorad arbetsinkomst, pensions- och semesterförmåner gäller vad som är reglerat för övriga förtroendeuppdrag inom staden.
2. Årsarvoden för förtroendeuppdrag i revisorskollegiet och för förtroendeuppdrag att granska revisorskollegiets administrativa förvaltning och förtroendeuppdrag i revisorsgrupp betalas med en tolfedel per kalendermånad som uppdraget fullgörs.
3. Fullmäktige rekommenderar att bolag och stiftelser betalar sammanträdesarvode till av fullmäktige utsedda förtroendevalda revisorer i bolag och stiftelser enligt samma regler som för kommunala revisorer.

4. Fullmäktige rekommenderar bolagsstämmorna i stadens bolag att arvoda förtroendevalda bolagsrevisorerna enligt i utl. 1995:3 redovisat förslag.
5. Fullmäktige rekommenderar stadens bolag och stiftelser att betala ersättning för förlorad arbetsinkomst m.m. till de förtroendevalda revisorerna, då de fullgör sina uppdrag hos dessa.

D. Hemresor från sammanträde eller förrättning

Arvodesberättigad kommunal förtroendevald (ledamot eller ersättare) får ersättning för hemresa med taxi eller eget motorfordon från sammanträde eller förrättning för stadens räkning, som avslutas efter kl. 23.00.

Det förutsätts att samåkning sker där så är möjligt. Ersättning betalas mot taxikvitto som visar resans start och mål.

Beträffande hemresa från kommunfullmäktiges sammanträde se B.

E. Ersättning för resekostnader avseende personer med funktionsnedsättning

Arvodesberättigad kommunal förtroendevald (ledamot eller ersättare) som har funktionsnedsättning har rätt till skälig ersättning för resa till och/eller från sammanträde eller annat uppdrag för stadens räkning. Eventuell rätt till hjälp från det allmänna som kan föreligga enligt annan lagstiftning påverkas inte.

F. Övriga resor i stadens uppdrag

Ersättning för transport med eget motorfordon och för resa i stadens uppdrag ges enligt gällande reseavtal för Stockholms stad, d.v.s. med samma kilometerersättning och traktamentsregler som för tjänstemän. Ersättning betalas mot räkning på stadens blankett. Dagervodet är en ersättning för själva uppdraget och traktamentet är en ersättning för ökade levnadsomkostnader.

G. Ersättning för förlorad arbetsinkomst och förlorade semesterförmåner

1. En förtroendevald har rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst och förlorade semesterförmåner för den tid, inklusive tid för resor, som går åt för aktiviteter som ger sammanträdesarvode eller dagervode. Ersättning för förlorad

arbetsinkomst ska inte reduceras med utbetalt sammanträdesarvode. (Utl. 1999:211)

2. Ersättningen för förlorad arbetsinkomst avser faktiskt förlorad arbetsinkomst i sin helhet. Därmed avses kontant lön eller motsvarande inkomst av rörelse. Löneavdrag styrks med kopia av lönebesked eller intyg från arbetsgivare. Intyget måste visa vilket belopp som dragits av, vilket datum och hur många timmar avdraget avser.

Egen företagare som yrkar ersättning för förlorad arbetsinkomst i form av förlust av inkomst av rörelse ska en gång om året bifoga ett intyg från företagets revisor som visar att bedömt inkomstbortfall är rimligt.

I det fall osäkerhet ändå uppkommer om den rätta ersättningens storlek bör ett "tak" sättas som motsvarar nivån för högsta sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Den högsta ersättningen per timme blir då 1/165 av 7,5 x prisbasbeloppet/12 d.v.s. för år 2015 168,56 kr/timme.

3. Förlorad semesterförmån i form av förlorad semesterersättning eller förlorade betalda semesterdagar ersätts mot intyg från arbetsgivaren som visar vad som förlorats.
4. Ersättning betalas mot räkning. Räkningen lämnas inom 3 månader till KF/KS kansli, om ersättningen avser fullmäktiges eller kommunstyrelsens verksamhet samt i övrigt till berörd nämndsekreterare.

H. Ersättning för förlorad pensionsförmån

- 1 I kommunallagen regleras att förtroendevald har rätt till ersättning för förlorad pensionsförmån.
- 2 Ersättning utgår i form av en schabloniserad pensionsersättning som uppgår till 6 % av betald ersättning för förlorad arbetsinkomst.
- 3 Pensionsersättning betalas löpande i anslutning till betalning av ersättning för förlorad arbetsinkomst.
- 4 I förhållande till andra gällande bestämmelser, som t.ex. socialavgiftslagen och inkomstskattelagen jämföras pensionsersättning med ersättning för förlorad arbetsinkomst.
- 5 Förtroendevald som kan styrka att ytterligare pensionsförmåner förlorats under uppdragstid, kan efter

prövning av pensionsmyndigheten få ersättning för sådan förlust. Yrkande om sådan ersättning ska framställas skriftligen i samband med pensionering, dock senast inom två år från pensionstillfället.

6 Dessa bestämmelser gäller från och med 2009-01-01.

Ytterligare regler om pensioner m.m. se Bestämmelser om pension och avgångsersättning för förtroendevalda hos Stockholms stad. För förtroendevalda som har haft förtroendeuppdrag i staden före valet 2014 finns bestämmelser i utl. 2004:58 (Dnr 217-2280/2022). För de förtroendevalda som väljs för första gången i samband med valet år 2014 eller senare eller som i tidigare uppdrag inte har omfattats av andra pensionsbestämmelser för förtroendevalda finns bestämmelser i utl. 2014:58 (Dnr 217-281/2014).

I. Ersättning för barntillsyn

1. Arvodesberättigad kommunal förtroendevald (ledamot eller ersättare) får ersättning för utgifter för tillsyn av barn under 12 år. Ersättningen ges för den faktiska utgiften för den tid som behövs för att den förtroendevalde skulle kunna fullgöra sitt uppdrag i form av sammanträde i kommunalt organ, annat möte som är nödvändigt för uppdraget, förrättning, förtroendemannautbildning samt för nödvändig restid. Utgiften ska bedömas vara skälig. Observera att ersättningen är skattepliktig och att förtroendevald kan bli skyldig att betala sociala avgifter för den utgivna lönen.

2. Ersättning utges inte för tillsyn som utförs av egen familjemedlem eller av sammanboende.

3. Ersättningen utbetalas mot räkning. Räkningen lämnas snarast möjligt till KF/KS kansli, om utgifterna för barntillsyn avsett fullmäktiges eller kommunstyrelsens verksamhet samt i övrigt till berörd nämndsekreterare.

J. Ersättning för tillsyn av person med funktionsnedsättning eller svårt sjuk

1. Arvodesberättigad kommunal förtroendevald (ledamot eller ersättare) får ersättning för utgifter för tillsyn av person med funktionsnedsättning eller svår sjukdom, d.v.s. kostnader som uppkommer då någon anlitas för vård av person med funktionsnedsättning eller svår sjukdom i den förtroendevaldes bostad.

Ersättningen betalas för den faktiska utgiften för den tid som behövts för att den förtroendevalde skulle kunna fullgöra sitt uppdrag i form av sammanträde i kommunalt organ, annat möte som är nödvändigt för uppdraget, förrättning, förtroendemannautbildning samt för erforderlig restid. Utgiften ska bedömas vara skälig. Observera att ersättningen är skattepliktig och att förtroendevald kan bli skyldig att betala sociala avgifter för den utgivna lönen.

2. Ersättning betalas inte för tillsyn som utförs av egen familjemedlem eller sammanboende.

3. Ersättning betalas mot räkning. Räkningen lämnas snarast möjligt till KF/KS kansli, om utgifterna för tillsyn avsett kommunfullmäktiges eller kommunstyrelsens verksamhet samt i övrigt till berörd nämndsekreterare.

K. Skiftarbetande förtroendevalda

En förtroendevald som arbetar nattskift har rätt till ledighet för behövlig dygnsvila omedelbart före eller efter möten i kommunala organ. Rätt till ersättning för ledighet under nattskift anses uppkomma i följande fall:

- En förtroendevald som ska förvärvsarbeta två nätter i följd har rätt till ersättning för en av nätterna om vederbörande har ett arvodesberättigat sammanträde eller uppdrag under mellanliggande dag.
- En förtroendevald som förvärvsarbetar en natt (d.v.s. natt mellan dag 1 och dag 2 men varken natten före dag 1 eller natten efter dag 2) har rätt till ersättning
 1. om den förtroendevalde har ett arvodesberättigat heldagssammanträde eller uppdrag antingen dagen före eller dagen efter arbetsnatten,
 2. om den förtroendevalde har två eller flera arvodesberättigade förtroendeuppdrag dagen före och minst ett uppdrag dagen efter arbetsnatten, alternativt ett före och två eller flera uppdrag efter arbetsnatten.
- I den mån skiftarbetssituationer uppkommer som inte täcks av ovanstående anvisningar får frågan hänskjutas till KF/KS kansli, för en central bedömning i det enskilda fallet

- Ersättningen betalas mot räkning. Räkningen lämnas snarast möjligt till KF/KS kansli, om ledigheten under nattskift föranletts av fullmäktiges eller kommunstyrelsens verksamhet samt i övrigt till berörd nämndsekreterare. I oklara fall med flera inblandade nämnder/styrelser lämnas räkningen till KF/KS kansli.

L. Tillträdande och frånträdande av uppdrag

Om uppdrag som är förenat med årsarvode tillträds under löpande mandatperiod utges arvodet från och med den månad då den förtroendevalde utses. Frånträdes uppdrag under löpande mandatperiod utges årsarvode till och med den månad då beslut om entledigande fattas.

M. Utbetalning av arvoden

Arvoden betalas månadsvis den 26:e genom berörd förvaltnings försorg.

Nämndsekreteraren eller motsvarande ansvarar för att arvode utbetalas till ledamöter och ersättare. Motsvarande ansvar gäller för den som svarar för förrättningar, konferenser, studie- och utbildningskurser som berättigar till dagarvode.

Förtroendevald ska i första hand anmäla adressändring i eVald (förtroendemannaregistret). Förtroendevald kan också anmäla adressändring till nämndsekreteraren.

Staden betalar avgifter för allmän pension och sjukförsäkring på arvoden till förtroendevalda. Skatteavdrag görs på utbetalda arvoden. Förtroendevald som inte uppbär lön som anställd i staden erhåller skatteavdrag med 30 %. Den som önskar högre procentavdrag ska anmäla detta till serviceförvaltningen lön och pension.

N. Uppräkning av arvode

Sammanträdesarvoden, årsarvoden och dagarvoden ska per den 1 januari varje år förändras med samma procenttal som prisbasbeloppet för året ändrats i förhållande till prisbasbeloppet för det gångna året. (Prisbasbeloppet enligt 1 kap 6 § Lagen om allmän försäkring).

KF/KS kansli, ska verkställa beräkningen och anmäla den i kommunstyrelsen. Sammanträdesarvoden och dagarvoden avrundas härmed till närmaste jämna tiotal kronor. Årsarvoden avrundas till närmaste jämnt hundratal kronor. Om förändringen av prisbasbeloppet mellan åren är mycket liten leder avrundningar på ettårsbasis till smärre skevheter mellan

beloppen. KF/KS kansli, har då att göra avrundningarna efter en samlad flerårsbedömning.

Som ovan framgått gäller andra regler för borgarråd och de övriga förtroendevalda vilkas arvoden är knutna till borgarrådens arvoden.

November 2014

Arvoden för kommunala förtroendeuppdrag (2015-01-01)

	Årsarvode	Sammanträdes- arvode	Anm
UTOM ROTELINDELNINGEN			
Kommunfullmäktige			
ordförande		980	se punkt 2
1:e vice ordf		980	se punkt 2
2:e vice ordf		980	se punkt 2
ledamöter	18400	980	
ersättare	10400	980	
Nämndanknutna råd för funktionshinderfrågor			
Ledamöter och ersättare		520	
Nämndanknutna pensionärsråd			
Ledamöter och ersättare		520	
Revisorskollegiet			
ordförande	23000	520	
vice ordförande	18400	520	
ledamöter	9200	520	
ersättare	6900	520	
Kommunala revisorer ingående i revisorsgrupper			
ordförande	44200	520	
vice ordförande	33100	520	
revisorer	22100	520	
Revisorer för granskning av revisorskollegiets administrativa förvaltning			
ordförande	4100	520	
revisorer	2500	520	
Kommunfullmäktiges valberedning			
ordförande	14400	520	
vice ordförande	12900	520	
ledamöter	9100	520	
ersättare	6300	520	
Stiftelsen Djursjukhus i Stor-Stockholm			
revisor	2600		
Styrelsen för Stiftelsen Barnens Dag			
ordförande	8000	520	
ledamöter i arbetsutskottet	3800	520	
revisorer i styrelsen	2000	520	
ledamöter		520	
ersättare		520	
Kommunförbundet Stockholms län, KSL			
ombud		520	
ersättare		520	
Mälardalsrådet			
ledamöter		520	
ersättare		520	
representanter i utskott		520	KS 04-03-03 § 7
Storstockholms brandförsvär			
ordförande	85000*	980	Utl. 2012:152
vice ordförande	60000	980	
ledamöter	18000	980	
ersättare	9000	980	

	Årsarvode	Sammanträdes- arvode	Anm.
Stiftelsen Tyrestaskogen			
av kommunstyrelsen utsedda ledamöter och ersättare		520	
Centrala brottsförebyggande rådet			
ledamöter		520	
ROTEL 1			
Kommunstyrelsen			
ordförande			
1:e vice ordförande	*73200	520*	
2:e vice ordförande	*73200	520*	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
KS ekonomiutskott			
ledamöter		520	
ersättare		520	
Exploateringsnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
Fastighetsnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
byggnadsdelegerade		520	
ransoneringsdelegerade		520	
Valnämnden			
ordförande	15600	520	
vice ordförande	8000	520	
ledamöter		520	
ersättare		520	
Stadsdelsnämnder			
ordförande	161400	520	se punkt 3
vice ordförande	80600	520	se punkt 3
ledamöter	41600	520	
ersättare	20700	520	
ordförande i socialt utskott som ej är presidiemedlem	17500	520	
vice ordförande i socialt utskott som ej är presidiemedlem	12300	520	
ledamöter och ersättare i socialt utskott		520	
Rådet till skydd för Stockholms skönhet			
ordförande	5300	520	
ledamöter		520	
ersättare		520	
delegerade för plan- och byggnadsärenden		520	
delegerade för kulturvårdsärenden		520	
delegerade för naturvårdsärenden		520	

Not. * Beloppet utges endast om uppdraget skulle innehas av ett icke borgarråd

	Årsarvode	Sammanträdes- arvode	Anm.
ROTEL 2			
Stadsbyggnadsnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600*	520*	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
<i>byggnadsdelegerade</i>			
ordförande	17500	520	
vice ordförande	12300	520	
ledamöter		520	
namnberedningen:			
ordförande	5300	520	
ledamöter		520	
Kulturnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
<i>Utskottet för kulturstöd</i>			
ledamöter och ersättare		520	
<i>Utskottet för arkivfrågor</i>			
ledamöter och ersättare		520	
Kommittén för stockholmsforskning			
ordförande	5300	520	
ledamöter		520	
ersättare		520	
ROTEL 3			
Arbetsmarknadsnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
Idrottsnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
<i>Föreningsutskottet</i>			
ledamöter och ersättare		520	
ROTEL 4			
Utbildningsnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
<i>antagningsdelegerade:</i>			
ledamöter och ersättare		520	

Not. * Beloppet utges endast om uppdraget skulle innehas av ett icke borgarråd

	Årsarvode	Sammanträdes- arvode	Anm.
ROTEL 5			
Miljö- och hälsoskyddsnämnden			
ordförande	54000*	520*	
vice ordförande	43200	520	
ledamöter	21600	520	
ersättare	16000	520	
KS styrgrupp: Miljöbilar i Sthlm			
ledamöter		520	
Servicenämnden			
ordförande	15600	520	
vice ordförande	8000	520	
ledamöter		520	
ersättare		520	
ROTEL 6			
Socialnämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600*	520*	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
<i>Tillståndsutskottet</i>			
ordförande	17500	520	
vice ordförande	12300	520	
ledamöter		520	
<i>Individutskottet</i>			
ordförande	17500	520	
vice ordförande	12300	520	
ledamöter		520	
<i>Organisations- och föreningsutskottet</i>			
ordförande	17500	520	
vice ordförande	12300	520	
ledamöter		520	
hemvärnsdelegerade		520	
Överförmyndarnämnden			
ordförande			se punkt 2
vice ordförande			se punkt 2
ledamöter		520	
ersättare		520	
ROTEL 7			
Trafiknämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
kollektivtrafikutskott:			
ledamöter och ersättare		520	
Kyrkogårdsnämnden			
ordförande	22500	520	
vice ordförande	18000	520	
ledamöter	9000	520	
ersättare	6400	520	

Not. * Beloppet utges endast om uppdraget skulle innehas av ett icke borgarråd

	Årsarvode	Sammanträdes- arvode	Anm.
ROTEL 8			
Äldrenämnden			
ordförande	69500*	520*	
vice ordförande	55600	520	
ledamöter	27800	520	
ersättare	20700	520	
KS Personal- och jämställdhetsutskottet			
ledamöter		520	
ersättare		520	

Not. * Beloppet utges endast om uppdraget skulle innehas av ett icke borgarråd